

Vles, E. J., *Twee weken in november. De omwenteling van 1813* (Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 2006, 152 blz., €19,50, ISBN 90 6707 604 X).

Met *Twee weken in november* heeft de gepensioneerde amateur-historicus Evert Vles een derde publicatie over de Bataafs-Franse tijd op zijn naam gebracht. Na zijn beknopte levensschets van de joodse arts en emancipator Hartog de Lemon uit 2000 verscheen in 2004 een biografie van de Patriotse politicus en publicist Pieter Paulus. In zijn recentste boek richt Vles zich op het einde van dit tijdvak, op de overgang van Frans bewind naar Oranjemonarchie. De wijze waarop de Noordelijke Nederlanden in de tweede helft van november 1813 hun onafhankelijkheid herkregen, is in de afgelopen twee eeuwen al vele malen beschreven, en de auteur vat de historiografie van de omwenteling in zijn ‘Woord vooraf’ kort samen. Om welke reden en met welk oogmerk Vles het nodig vond daaraan ook zelf een publicatie toe te voegen, maakt hij echter niet duidelijk. Hij laat het bij de opmerking dat ‘steeds weer, het verhaal van die roemruchte twee weken in november de moeite van het vertellen waard’ is.

En dat is precies wat Vles doet: niet meer, maar ook niet minder. Hij geeft op gedetailleerde wijze een chronologisch overzicht van de politieke gebeurtenissen in de belangrijkste Hollandse steden tussen 14 november 1813, de dag waarop in Amsterdam gewelddadige anti-Franse ongeregelde uitbraken, en 2 december 1813, toen de Prins van Oranje in datzelfde Amsterdam de hem aangeboden soevereiniteit aanvaardde (‘Gy wilt het Nederlanders!’).

Uiteraard kent Vles een centrale plaats toe aan Gijbert Karel van Hogendorp, en hij laat niet na de lezer steeds weer te herinneren aan diens uitgangspunt bij de omwenteling, namelijk dat Nederland zichzelf diende te bevrijden en onafhankelijk moest verklaren. Alleen dan zouden de geallieerde legers het land niet als bezet (Frans) gebied behandelen, maar als bondgenoot erkennen. Dat dit uiteindelijk maar zeer ten dele lukte, is een tweede leidmotief in het boek van Vles. Hij wijst er namelijk bij herhaling op dat onzekerheid, aarzeling en angst de politieke elite aanvankelijk zozeer in hun greep hielden dat zij zich niet openlijk aan de kant van Van Hogendorp en de zijnen durfde scharen. Enerzijds vreesde men represailles van de nog allerminst verslagen Franse troepen, wanneer men voortijdig blijk gaf van openlijke opstand; een vrees, die overigens niet ongegrond was, zoals het zogeheten ‘Bloedbad van Woerden’ op 24 november aantoonde. Anderzijds was de elite bang de openbare orde niet te zullen kunnen handhaven, mocht het bestaande gezag worden aangevochten. Tot welke gewelddadigheden en plunderingen het volk in een dergelijke situatie in staat was, hadden de Amsterdamse rellen bij het begin van omwenteling voldoende duidelijk gemaakt.

Vles heeft zijn boek vrijwel geheel gebaseerd op (oude) literatuur. Van een aan de sociale wetenschappen ontleend analysemodel — bijvoorbeeld voor de relatie tussen elite en volk tijdens een revolutie — of van een inkadering van de gebeurtenissen in een breder, internationaal verband is geen sprake. *Twee*

weken in november bevat dan ook niets nieuws en biedt evenmin een nieuwe kijk op de omwenteling. Toch is deze publicatie van betekenis. In een verzorgde, heldere stijl geeft Vles de lezer een beknopte en overzichtelijke beschrijving van de machtswisseling. Hij relateert daarbij het heroïsche en radicale karakter van deze politieke cesuur en weet de verleidingen van het Oranjefinalisme te weerstaan. Wat dit laatste betreft, onthoudt hij zich bijvoorbeeld niet van kritische kanttekeningen bij de persoon en het optreden van Willem I, en hij memoreert zelfs nog even het aanbod van Louis Bonaparte om — zo de Nederlanders het wensten — opnieuw als hun koning op te treden. Kortom, *Twee weken in november* is een nuttige inleiding op de omwenteling van 1813, een inleiding die overigens nog nuttiger zou zijn geweest wanneer er een index op persoonsnamen aan was toegevoegd.

A. J. C. M. Gabriëls

Waardt, H. de, *Mending minds. A cultural history of Dutch academic psychiatry* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2005, 312 blz., €49,50, ISBN 90 5235 180 5).

Op elegante wijze weet de schrijver het ontstaan van de academische psychiatrie te beschrijven. Gelukkig beperkt hij zich daarbij niet tot de wellicht wat formele grens welke 1893, met de benoeming van de eerste hoogleraar psychiatrie □ dr. Cornelis Winkler □ te Utrecht zou kunnen zijn. Het Engelstalige boek heeft een vijftal hoofdstukken als skelet. Hierin worden tijdsgewricht en psychiatrische hoogtepunten op inzichtelijke wijze gecombineerd. Met de inleiding kadert de schrijver zichzelf en het onderwerp in. In de ‘conclusies’ wordt alles nog eens bondig samengevat onder toevoeging van aantrekkelijke wetenswaardigheden. De Waardt weet het prille begin van het psychiatrie onderricht in gestichten te plaatsen in een duidelijke schets van het hoger onderwijs en de sociaal culturele omstandigheden in de eerste decennia van de negentiende eeuw. Ook de buitenlandse, Duitse, invloed blijft niet onbesproken. Na Utrecht volgen Amsterdam, Leiden en Groningen als academische centra voor psychiatrie-onderricht; het anatomisch substraat als richtsnoer en verweven met de neurologie. Rond 1900 is zo de eerste academische slag gevoerd. Nederland telt op dat moment zes miljoen inwoners en circa 14.000 gestichtbewoners. In de komende jaren zullen de psychoanalyse, de psychologie en de sociale psychiatrie meer aandacht gaan krijgen. De intensiteit en het enthousiasme waarmee dat gebeurt, wisselt per universiteitsstad. Jelgersma, een aanhanger van de psychoanalyse zonder de anatomie van het brein te negeren, wist zich door een modern gesticht □ Endegeest □ voorzien van een ‘rijk’ patiëntenaanbod. Hij zal het ankerpunt van een groep jonge bevlogen psychiaters worden. Groningen typeert zich al vroeg met Wiersma en Heymans als de psychiatrische kliniek met psychologische testfaciliteiten.

De samenhang van economische ontwikkelingen in ons land en de mogelijkheden van de psychiatrie zowel in huisvesting als behandelmogelijkheden worden helder verklaard. Evenzo is er aandacht voor het klassieke verzuilde denken en de academische ontplooiing van VU en Nijmegen; met Maastricht en Rotterdam als de bekroning van de universitaire psychiatrie.

Opvallend is dat, hoewel chronologisch van opzet, de in het oog springende thema's rond bijvoorbeeld anatomische substraten, psychoanalyse, psychotherapie en farmacotherapie binnen de psychiatrie zo duidelijk naar voren komen. De Engelse tekst is zorgvuldig geformuleerd en wordt, waar nodig, met Nederlandse begrippen ondersteund. Ook voor de niet-ingevoerde is het boek zeer onderhoudend en leesbaar; feiten over meer zorginhoudelijke aspecten van de psychiatrie worden afgewisseld met beschrijvingen van de toonaangevende wetenschappers. Het kritische detail wordt daarbij niet geschuwd; we lezen over nepotisme en xenofobie; over artsenkamer en onhandige medische rapportages. In deze korte recensie lijkt het mij niet juist hier de bijbehorende namen te vermelden; dat zou afbreuk doen aan de aldus